

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ
ΑΠΑΝΤΑ
ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ
ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
Ν. Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΟΜΟΣ
ΑΘΗΝΑ 1985
Σελ. 411-420

ΤΟ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟ

— Άχ! πότε θα γεννήσ' ή Χατζίνα, νά κάμ' τὸ Χατζόπουλο;

Ἦτο κοινὸς πόθος ὄλων τῶν καλῶν γειτονισσῶν. Ὑπανδρευμένη ή Χατζίνα ἀπὸ ἐξ ἐτῶν μὲ τὸν γηραλέον Χατζησταμάτην, λαβόντα αὐτήν εἰς δεύτερον γάμον. Ὁ Γιωργάκης, ὁ μοναχογιὸς τοῦ Χατζή ἀπὸ τὸν πρῶτον γάμον, εἶχε καλογηρέψει εἰς τὴν σκήτην τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, εἰς τὰς ὑψηλοτέρας ὑπωρείας τοῦ Ἄθω. Ὁ γέρον ἦτο ἀρκετὰ πλούσιος, ἀλλὰ δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἡσυχάσῃ, ὅπως καὶ ὁ Σεβὰχ ἢ ὁ Ἀμπουλβάρης. Κατ' ἔτος ἔκαμνεν ἓν μέγα καὶ μακρὸν ταξίδι εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν, ὁπόθεν ἐπανεκάμπτει φέρων ὄλους «τενεκέδες» γεμάτους φλωρί. Ἐμπορευέτο ἐκεῖ, προστατευόμενος τῶν Ὀσποδάρων καὶ Δραγομάνων. Τέλος, ὅταν ἔκλειεν ὁ ἔκτος χρόνος ἀπὸ τοῦ γάμου, τὴν παραμονὴν τῆς ἡμέρας ὅπου ἔμελλεν ὁ Χατζής νὰ ἐμβαρκαρισθῇ διὰ τὸ σὺνηθες ταξίδι, κατὰ Μάρτιον, ή Χατζίνα ἀνήγγειλε μυστηριωδῶς εἰς τὸν σύζυγόν της ὅτι εἶχεν αἰσθανθῆ μέσα της «ένα προᾶμα νὰ πηδᾶ».

Ὁ Χατζής ὅπως οὖν ἐχάρη, καὶ εἶπε:

— Καλά. Νὰ μπαρκάρω μιὰν ὥρα ἀρχύτερα. Νὰ τελειώσω τὸ ταξίδι κεῖ πάνω, καὶ νὰ ῥθῶ τὸ γληγορότερο.

— Ἐτσ' νὰ κάμ'ς, Χατζή μ'. Νὰ φέρ'ς κὶ κωσταντινάτο γιὰ τὸ παιδί. Νά ῥχη μέσα κὶ προιονίδια ἀπ' τὸ Τίμιο Εὐλο.

— Μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, θὰ φέρω.

— Νὰ φέρ'ς κὶ ἀλαφοκέρατο, γιὰ τὰ δοντάκια τ'.

— Θὰ φέρω.

— Νὰ μὴν ἀστοχήσῃς νὰ ψωνίσῃς κὶ φωτίκια* ἀπ' τὸ μετόχι τ' Ἁγίου Τάφου, στὴν Πόλη, ἀπ' τὸν Γιορδάνη ποταμό. Νὰ φέρ'ς κὶ «τς Παναϊᾶς τὸ φιλί».

— Καὶ τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα θὰ τ' φέρω.

*

* *

Ὁ Χατζησταμάτης ἐμίσηψε, κι ὁ ἀέρας πρῦμος ἐφύσα στὰ πανιά, καὶ μετὰ πέντε ἡμέρας ἔφθασε στὴν Πόλιν, ὅπου διέτριψεν ὑπὲρ τὰς δύο ἑβδομάδας, περιβομβῶν τὸ Φανάρι, προσκυνῶν τὰ Πατριαρχεῖα, κ' ἐπισκεπτόμενος συχνὰ τὰ μέλαθρα τῶν Φαναριωτῶν. Ἐνα μῆνα περίπου μετὰ τὸν μισεμὸν τοῦ ἐκ τῆς πατρίδος, εἶχε διαπεράσει τὴν Μαύρην Θάλασσαν, εἶτα ἀνέπλευσε τὸν Ποταμὸν κ' ἔφθασε στὸ Βουκουρέστι. Αἱ ὑποθέσεις τοῦ ἐκείνην τὴν χρονίαν ἐπῆγαν εἴπερ ποτὲ καλά. Εἶχε τύχην τὸ ἔμβρουον μέσα εἰς τὰς μητρικὰς λαγόνας.

Τῆς Χατζίνας τὸ στέρνον κ' ἡ κοιλία ἐκολποῦντο, εἰς τὴν πατρίδα. Περὶ τὸν δευτέρου μῆνα εἶχε βάλει μάλλινον διπλωμένον σινδόνι, ὑπὸ τὸ μεσοφούστανόν της· τὸν τρίτον μῆνα τὸ ἐδίπλωσεν εἰς τέσσερα. Κατόπιν ἔβαλεν ἓν μικρὸν λευκὸν προσκεφαλάκι μὲ πούπουλον, εἶτα τὸν ἕκτον μῆνα ἔβαλε σωστὸν προσκέφαλον. Τέλος, περὶ τὸν ὄγδοον μῆνα ἔβαλε μακρὰν προσκεφαλάδα*. Κατὰ συγκυρίαν, κ' ἡ ἄλλη Χατζίνα, ἡ ἐπ' ἀδελφῶ νύμφη της, ἠκούσθη ὅτι ἦτο ἔγκυος. Ἡ Χατζηγιάνναινα εἶχεν ἓνα σωρὸ παιδιὰ. Τὸν Γεώργην, τὸν Βαγγέλην (οἱ δύο οὗτοι ἔγιναν Ἰάκωβος καὶ Εὐγένιος ἱερομόναχοι, ἀφιερῶσαντες ὅλην τὴν πατρικὴν κληρονομίαν των εἰς τὴν Κ' νιοστρωτίσσαν τὴν Παναγίαν), τὸν Μανώλην, τὴν Σινιώραν, καὶ ἄλλα τέκνα. Σχεδὸν τῆς ἐπερίσσευαν. Ἡ ἀνδραδέλφη της δὲν εἶχε κανέν. Ἄνισος λοιπὸν εἶναι κ' ἡ Θεία Πρόνοια εἰς τὰς ἀβύσσους τῶν κριμάτων της, κ' εἰς τὰ δωρήματά της; Ποῖος θὰ ἐκληρονόμει τὸν Χατζησταμάτην; Ὁ μονάκριβός του ἦτο ἀσκητὴς εἰς τὰ πετρώδη κράσπεδα τοῦ Ἄθωνος. Τί τὸ ἤθελε τὸ βίος; Τόσους τενεκέδες φλωριά, τόσες χιλιάδες στρέμματα τόπου. Διότι κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον, ἑπτὰ ἕως ὀκτώ, ἦ τὸ πολὺ δέκα οἰκογένειαι, εἶχον κτῆμά των ὅλην τὴν νῆσον. Ὁ Χατζησταμάτης, ὁ Χατζηγιάννης, γαμβρὸς καὶ γυναικάδελφος, οἱ Φραγκουλαῖοι κ' οἱ Λογοθεταῖοι, δύο κλάδοι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς παλαιᾶς οικογενείας, οἱ Καραχμεταῖοι, οἱ Μαυρογιαλαῖοι, οἱ Χαραναῖοι, τέλος, οἱ Μωραῖταῖοι, οἵτινες εἶχον μεταναστεύσει φθίνοντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀπὸ τὸν Μυστρῶν τῆς Λακεδαίμονος, φέροντες μεγάλα χρηματικὰ κεφάλαια, κ' ἠγόρασαν κι αὐτοὶ πάμπολλα κτήματα εἰς τὴν νῆσον.

Ἀνάγκη πᾶσα νὰ καρπογονήσῃ ἡ Χατζίνα, νὰ κάμῃ ἓνα μικρὸ Χατζόπουλο, διὰ νὰ κληρονομήσῃ τὸ βιὸν τοῦ Χατζησταμάτη. Ἡ Χατζηγιάνναινα ἡ νύμφη της ἐπὶ πέντε καὶ ἕξ μῆνας εἶχε κλεισθῆ, καὶ δὲν ἦτον ὄρατὴ πλέον. Ἐκατοῖκει εἰς ἓν ἐξοχικὸν καλύβι, ὅπως οὖν ἀρχοντικόν, καλὰ περιποιημένον, κοντὰ στὸ Πυργί, παραπάνω ἀπὸ τὴν Παναγίτσαν. Εἶχε φοῦρνον, προαύλιον, ὄρنيθῶνα, δένδρα, πυκνὰ καὶ ἄγρια ἦτο ζωὴ καὶ ἀπόλαυσις ἐκεῖ. Ἀπὸ τὴν Λαμπρὴν κ' ἐδῶ, κανεὶς δὲν τὴν εἶδε πλέον στὰ μάτια. Ἄλλοι ἔλεγον ὅτι εἶχεν ἀνεμογαστριά — ἂν καὶ ὁ Χατζῆς μόνον πρὸ μηνὸς εἶχε μισέσει διὰ τὸ Μισίρι— ἄλλοι ἔλεγον ὅτι εἶχεν ὑποχονδρίαν. Ἡ τελευταία αὕτη γνώμη εἰς τὸ τέλος διεδόθη κ' ἐπιστεύθη. Τέλος, ὅταν

ώριμασεν ἡ ἐγκυμοσύνη της (διότι ἦτο πράγματι ἔγκυος, ἀλλ' ἴσως νὰ τῆς ἤρχετο παραξενιά· καὶ ἡ λεγομένη ὑποχονδρία ἴσως νὰ ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς ἴγαστριᾶς της), ἡ Χατζηγιάνναινα, τὸν ἔνατον μῆνα, ἐκάθισε στὰ σκαμνιά*, κ' ἐγέννησεν υἷόν.

Ἡ μαῖα ἡ Κυρατσου ἦτο γυνὴ τῆς ψυχῆς. Ἡ βρῦσις, κάτω ἀπὸ τὰ δένδρα τ' ἄγρια, ἀνέβλυζε μὲ ὑπόκωφον κοχλασμόν. Βοῦρλα κ' ἀρμυρῆθρες, καὶ πολυτρίχια, καὶ νερουσιές*, ἡ τρέβλα ἄγρια¹ ἔθαλλον ἀφθόνως εἰς τὸ λιβάδι, ὁ κρότος τοῦ δροσεροῦ νάματος, ἀπὸ καταρράκτην εἰς καταρράκτην, ἀντήχει βαθιὰ στὸ ρέμα. Ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται εἰς φωνὴν τῶν καταρρακτῶν σου. Ἡ Κυρατσου ἦτο ἀπὸ ἐκείνας, αἵτινες, ὅταν γηράσουν, γίνονται παρηγορία εἰς τὰς οἰκογενείας. Μόνη αὐτὴ ἤξευρε τὰ τρέχοντα. Εἰς αὐτὴν εἶχον τὰ πιστὰ αἱ δύο Χατζίνες. (Ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται...). Τὴν εἶχαν «μόσιμο»*, ὠμνυον δηλ. εἰς τ' ὄνομά της. «Μπροστινὴν»* εἰς τὴν γένναν δὲν εἶχαν καλέσει. Ποῦ νὰ εὔρουν περισσὰς γυναῖκας εἰς τὴν ὑψηλὴν ἐρημίαν ἐκείνην, μισὴν ὥραν μακρὰν ἀπὸ τὸ Κάστρον, τὸ ὄχυρόν βραχοκτισμένον χωρίον; Δὲν ὑπῆρχον πολλαὶ ὁμοίαι μὲ τὴν Κυρατσου. Σχεδὸν δὲν ὑπῆρχε δευτέρα. Μόλις ἐσηκώθη ἀπὸ τὰ σκαμνιά, κ' ἐπλάγιασεν ἡ λεχώ, κ' ἡ Κυρατσου, ἀφοῦ ἀφαλόκοψεν ἐπιδεξιῶς τὸ βρέφος, ποῦ ἔκλαιε τὰ πρῶτά του κλάματα, γααα-ααά! γουαα-ααά! *** Κ' ἔφαγε τὸ βρέφος τὴν πρωτογαλιὰ τῆς μητρός του, διότι ἦτο στερρὰ ἀνάγκη νὰ τὴν φάη, διότι δὲν ἐπετρέπετο νὰ καλέσουν ἄλλην, ἔστω καὶ μητέρα θηλάζουσαν, ἐκεῖ. Κ' ἐσπαργάνωσεν ἡ Κυρατσου τὸ βρέφος, καὶ τὸ ἐτύλιξε μὲ σινδόνα μεταξωτὴν, καὶ τὸ ἐνανούρισεν ἐπὶ τῶν γονάτων της, καὶ τὸ νήπιον ἀπεκοιμήθη τὸν πρῶτον ὕπνον του, ἀφοῦ εἶχεν εἰσέλθει διὰ τῆς ἀνοικτῆς θύρας εἰς τὸν κόσμον. Καὶ τότε τὸ ἔλαβεν ἡ μαμμὴ στὴν ἀγκαλιά της, ψιθυρίζουσα κοί, κοί, κοί, εὐχήθη τὴν λεχώ «Καλὴ σαράντιση, χαδούλα μ'», κ' ἐξῆλθεν εἰς τὸ σκότος ἔξω. Ἄλλο πρόσωπον δὲν παρίστατο ἐκεῖ, εἰμὴ ἡ γρια-Σοφούλα τοῦ Τοπτση, ἡ μάννα τῆς Χατζηγιάνναινας. Ὅσον διὰ τὸν Χατζηγιάννην, οὗτος ἐξηκολούθει νὰ διατρίβη ἀπὸ ὀκτῶ μηνῶν στὸ Μισίρι (τὴν Αἴγυπτον), ὅπου ἔκαμνε τὸν πραγματευτὴν, καὶ ποτὲ δὲν εἶχε μάθει ἂν ἡ γυνὴ του εἶχε μείνει ἔγκυος, κατὰ τὴν τελευταίαν βραχεῖαν διαμονὴν του εἰς τὴν πατρίδα.

*

**

Ἦτον δύο μετὰ τὰ μεσάνυχτα, ὅταν ἡ γρια-Κυρατσου ἐξῆλθε τῆς ἐξοχικῆς οἰκίας. Ἐκράτει φανάρι ἀναμμένον εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς ὑπεβάσταζε κ' ἔθαλπε τὸ νεογνὸν εἰς τὴν ἀγκάλην της. Κατῆλθε τὸν ὀλισθηρὸν δρομίσκον, ὅπου ἦτο μαθημένη ἐκ νεότητός της ν' ἀραδίζη*, διῆλθε τὴν βρῦσιν, ἔφθασεν εἰς τὸ χεῖλος τοῦ ρεύματος, ἐστράφη ἀριστερὰ κ' ἐπέρασεν ἔξω ἀπὸ τὴν Παναγίτσαν πρὸς δυσμὰς, ἐπὶ ἀνέχοντος ἐδάφους πρὸ τοῦ ναῖσκου. Τὰ κανδήλια τοῦ ἐρημικοῦ ἐκκλησιδίου ἔφεγγαν γλυκὰ διὰ τοῦ φεγγίτου. Τὸ μνῆμα τοῦ Στάθη τῆς Πατσου, μαγεμένου αἰγοβοσκοῦ, ὅπου εἶχεν ἀποθάνει τὴν χρονίαν ἐκείνην, κ' εἶχε τάξει νὰ τὸν

θάψουν δίπλα στὸ ξωκκλήσι τῆς Παναγίτσας, ἐλεύκαζε μελαγχολικὰ εἰς τὸ σκότος. Μεγάλῃ ἀστροφεγγιᾷ ἔφεγγεν ἄνω, καὶ ἄνευ τοῦ φαναρίου ἢ Κυρατσου θὰ ἔβλεπε καλὰ νὰ βαδίζῃ τὸν δρόμον της. Ἐκοίταξε μ' εὐλάβειαν τὸν ναῖσκον, ὅπου δύο ἢ τρία εἰκονίσματα τοῦ τέμπλου, ἀπὸ τὸ Δωδεκάορτον, ὑψηλά, ὑποκάτω τοῦ Ἐσταυρωμένου, διεγράφοντο ἀμυδρά, ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ ἀνεβασμένου κανδηλίου, ἐμπρὸς τοῦ νεκρωθέντος Θεανθρώπου. Μὲ ποῖον χέρι νὰ κάμῃ τὸν σταυρὸν της; Μὲ τὸ ἀριστερὸν ἐκράτει τὸ φανάρι, μὲ τὸ δεξιὸν ἔσφιγγε τὸ νήπιον εἰς τὴν ἀγκάλῃν της.

Ἐβάδισεν ἀκόμη, καὶ κατῆλθε πρὸς βορρᾶν. Ἀριστερά της ἡ ὑψηλὴ παραθαλασσία, τὰ Μποστάνια, κι ὁ ναῖσκος τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος· ὑψηλὸν κλίτος, ἀνθηρὸν, ὀλισθηρὸν, ἄπλα, καὶ ὑψηλοὶ κάμποι καὶ ἀγροί, καὶ ὀρμάνια, καὶ πάλιν κατήφορος, καὶ κάτω οἱ βράχοι τοῦ γιालοῦ, κι ὁ Ἄις-Σώστης, ἐπάνω εἰς ἓνα χωρισμένον ἀπὸ τῆς ξηρᾶς περίρρυτον βράχον. Ἀντικρὺ τὸ Κάστρον, μὲ τὰς τριακοσίας οἰκίας καὶ τὰς τριάντα ἐκκλησίας του ἐντός, καὶ σχεδὸν ἄλλας τόσας διεσπαρμένας ἐπὶ τῆς βραχώδους ἀκτῆς δεξιά, καὶ μ' ἓνα τζαμί, διὰ τὸν μοναδικὸν Τοῦρκον, πὺρ εὐρίσκετο ἐκεῖ διὰ τὸν τύπον· μὲ τὴν ὑψηλὴν εὐρείαν ταράτσαν ἐπάνω ἀπὸ τὴν σιδερόπορταν, καὶ ἀπέναντι τὸ πέλαγος τοῦ Βορρᾶ, χαριτωμένον, ἄγριον, ἀπειλητικόν, καὶ μαγευμένον. Δεξιά τοῦ Κουρούπη ἡ φοβερὰ ἀκτὴ, λευκὴ, πετρώδης, φανταστικὴ, μὲ τὰ δαιμόνια καγχάζοντα ἐπάνω τῆς κορυφῆς, καὶ τὰ στοιχεῖα χορεύοντα καὶ κυλίωντα πέτρας πρὸς τὰ κάτω. Ἀνάμεσα εἰς τὴν ἀκτὴν ταύτην, κ' εἰς τὸ Βαθὺ Ρέμα τοῦ Γιαλοῦ, μὲ τὰ γυμνά νησιδία, τοὺς λευκοὺς βράχους, ὅπου ἐξεῖρπον τὰ πετροκάβουρα, κ' ἔκρωζον τὰ θαλάσσια ὄρνεα τὴν νύκτα εἰς τὰ ἄντρα, ἦτο, μεταξὺ πολλῶν παρεκκλησιῶν ἐπάνω στοὺς βράχους κτισμένων, ὁ Ἄις-Λευθέρης. Πρὸς τὰ ἐκεῖ διευθύνθη ἡ Κυρατσού.

*

**

Εὐτυχῶς ἦτο σχετικὴ εἰρήνη εἰς τὸν τόπον κατὰ τὸ φθινόπωρον αὐτὸ καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος. Ὁ Καπετὰν Πασὰς ἐκείνην τὴν χρονιὰν ἔτυχε, πρῶγμα σπάνιον, νὰ εἶναι δραστήριος ἀνὴρ, καὶ εἶχε καταδιώξει αὐστηρῶς τοὺς πειρατὰς, τοὺς τε Ἀλγερίνους καὶ Βαρβαρέζους, ὅπως καὶ μερικοὺς Χριστιανοὺς, ὅσοι, ἐπὶ προφάσει ὅτι θὰ ἐλευθερώσουν τοὺς ραγιαδες, ἐκούρσευαν κ' ἐρήμαζαν ὅλα τὰ νησιὰ καὶ τὰς παραθαλασσίας. Ἡ Χατζησταμάταινα, μὲ τὴν προσκεφαλάδα ὡς ἔμπλαστρον ἐπὶ τῆς κοιλίας, εἶχε τολμήσει νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ Κάστρον τὰς ἡμέρας ἐκείνας, ὅπου ὅλαι αἱ καλαὶ γειτόνισσαι, πτωχαὶ καὶ ταπειναί, ὅσας δὲν ἔπαυε ποτὲ νὰ ἐλεῇ καὶ νὰ φιλεῖ ἡ Χατζίνα, ἠῦχοντο μέλπουσαι ἐν χορῶ:

—Ἄχ! πότε θὰ γεννήσῃ ἡ Χατζίνα, νὰ κάμῃ τὸ Χατζόπ'λο; Πότε;

Ἡ Χατζίνα τὰς ἀπεχαιρέτησε πρὸς ὥραν, ἀφοῦ τὰς ἐφίλευσε διπλᾶ καὶ τριπλᾶ, αὐτὰς καὶ τὰ μικρὰ τέκνα των, κ' ἐδήλωσεν ὅτι εἶχε τάξιμον νὰ πάη

στὸν Ἀι-Λευθέρην, νὰ κάμη ἑπτὰ λειτουργίας στὴν ἀράδα, ἀπὸ Δευτέραν εἰς Κυριακὴν. Χάριν εὐκολίας, διὰ νὰ μὴν πηγαίνει κ' ἔρχεται, ἀφοῦ ἦτον καὶ βαρεμένη, ἔμελλε νὰ μείνη προσωρινῶς ἐπὶ ἑβδομάδα εἰς τὸ κελλί τῆς ἐκκλησίας, ὅπου ἦτο κτισμένον δίπλα εἰς τὸ κτίριον τοῦ ναοῦ· κελλί διπλοῦν, εὐρύχωρον καὶ ἀνετον, τὸ ὁποῖον ἦτο κάπως πατρογονικόν τῆς· καθότι καὶ τὸν ναῖσκον τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου οἱ πρόγονοί τῆς τὸν εἶχον κτίσει δι' ἐξόδων των. Ἔστειλε, τρεῖς ἡμέρας πρὶν, ν' ἀσβεστώσῃ καὶ στολίσῃ τὸ παρεκκλήσι, καὶ νὰ ἐπισκευάσῃ τὸ κελλίον. Τὸν παπα-Διανέλον τὸν ἐνορίτην τῆς τὸν ἐκάλεσε διὰ τρεῖς λειτουργίας ἐκ διαλειμμάτων, τὴν πρώτην, τὴν μεσαίαν, καὶ τὴν ἑβδόμην. Τὰς ἄλλας τέσσαρας ἐξεχώρησεν εἰς τοὺς δύο ἄλλους ἑφημερίους τοῦ Κάστρου, ἀνὰ δύο εἰς ἕκαστον, ὅπως ὅλοι οἱ ἱερεῖς εὐχηθῶσιν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεώς τῆς. Ἐκεῖνοι ἠῦχοντο ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ αὐτὴ ἐδέετο, «νὰ λευθερωθῇ, μὲ τὸ καλὸ, ἢ νύφη τῆς, καὶ νὰ ἴναι καὶ παλληκάρη».

Φαίνεται ὅτι ὁ Ἄις-Λευθέρης εἰσήκουσε τὴν προσευχὴν τῆς. Τὴν πρωίαν τῆς Κυριακῆς, περὶ ὄρθρον βαθύν, τρίτον λάλημα τοῦ πετεινοῦ, πρὶν χαράξῃ ἀκόμη, περὶ ὥραν ἑνδεκάτην ἀλὰ Τούρκα (ἦτο Νοέμβριος, περίπου τρεῖς ὥρας πρὸ τῆς ἡμέρας), ὅταν εἶχε κάμη τὴν ἕκτην λειτουργίαν, κ' ἐπεριμένετο ὁ παπα-Διανέλος νὰ ἔλθῃ ὄσονούπω, ἔχων καὶ τὸν μπάρομπ' Ἀναγνώστην τὸν Παρθένην βοηθόν, διὰ νὰ τελέσῃ τὴν ἑβδόμην καὶ τελευταίαν, ἐπειδὴ ἦτο Κυριακὴ, ἐπὶ τὸ μεγαλοπρεπέστερον — αἴφνης ἠκούσθη ἤρεμον καὶ διακριτικὸν κροῦσμα εἰς τὴν θύραν τοῦ οἰκῆματος.

Ἡ Χατζίνα δὲν εἶχεν ἄλλην συντροφίαν εἰς τὸ κελλί τῆς, ἀφοῦ ὁ σύζυγός τῆς ἔλειπε τόσους μῆνας, εἰμὴ τὴν Δεσποινού, πτωχὴν γυναῖκα, μίαν ἀπὸ τὰς ἐκτάκτους δουλεύτρας τῆς, μὲ τὸ τρίμηνον κοράσιόν τῆς. Ὁ ἀνὴρ τῆς, οἰκοδόμος, ἔλειπε βδομαδιάτικα, κάτω στὴν χώραν, στὸ λιμάνι, ὅπου εἶχον ἀρχίσει τότε, διότι ἔλαβον οἱ ἄνθρωποι προσωρινὸν θάρος καὶ εἶχαν ἀσφάλειαν ἀπατηλὴν, νὰ κτίζουν μαγαζιά καὶ σπίτια. Εἰς αὐτὴν εἶπεν ἡ Χατζίνα, ἄκρες-μέσες, ἀπ' ὅλην τὴν ἱστορίαν — μισὰ ψέματα καὶ μισὲς ἀλήθειες, ὅτι, ἀφοῦ εἶδε κι ἀποεἶδε, καὶ δὲν ἦτον πλέον προκοπὴ (δὲν ἦτο ἐλπίς ν' ἀποκτήσῃ κληρονόμον τοῦ Χατζῆ ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς) εἶχεν ἀποφασίσει νὰ υἱοθετήσῃ ἕνα ζωνταρφανό*, ἴσως νὰ ἦτον ἀγόρι, ἀλλὰ καὶ κορίτσι νὰ ἦτον δὲν ἐπείραζε— γεννημένον ἀπὸ μίαν πτωχὴν, πάμπτωχην, συγγενὴ τῆς, τὴν ὁποίαν ὁ σύζυγός τῆς, ἀφοῦ τὴν εἶχε ἀφήσει ἐγκυον, τὴν ἀπαράτησε, καὶ τὴν ἀδίκησε, κ' ἐβγήκε λιάπης, κλέφτης εἰς τὰ βουνά, ἢ καὶ πειρατὴς μὲ κανένα σκάφος, μίστικο* ἢ μαρτίγο*, κατὰ τὴν ἀρματωσὰ πού θὰ εἶχε. Κ' ἡ Χατζίνα τὴν ἐσπλαγχνίσθη, καὶ τῆς εἶχεν ὑποσχεθῆ νὰ κρεμάσῃ ἀπ' τὸ λαιμό* τὸ παιδί τῆς πτωχῆς ἐκείνης, ἀγόρι, κορίτσι, ὅ,τι θὰ ἦτον. Ἄς τὰ ἐθήλαζεν ἡ Δεσποινού καὶ τὰ δύο μαζί, σὰν ἀδελφία, τὸ κοριτσάκι τῆς καὶ τὸ παιδί αὐτὸ ὅπου ἔμελλε νὰ υἱοθετήσῃ ἡ Χατζίνα, κ' ἡ Χατζίνα ἔμελλε νὰ τ' ἀγαπήσῃ ἐξίσου καὶ τὰ δύο ὡς τέκνα τῆς. Θὰ ἦσαν ἀδελφία ἄλλως, ἀφοῦ θὰ ἐτρέφοντο μὲ τὸ ἴδιον γάλα. Ἡ Δεσποινού ἐπέισθη, κ' ἐφάνη ὅτι ἔμεινε πολὺ εὐχαριστημένη.

Μόνον εἶπε:

— Καλά, Χατζίνα μ'· ὁ κόσμος σὲ εἶχε γιὰ ἄγγαστρωμένη· κι ὅλες ἀπαντέχουν πότε νὰ γεννήσης τὸ Χατζόπουλο.

Ἡ Χατζίνα ἐδάγκασε τὸ χεῖλός της.

— Ἐκεῖνο δὲν ἦτο τίποτε· ἦτον ἀνεμογαστριά, Δεσποινού μ'· πάει, πέρασε.

Ἡ Δεσποινού ἤκουσε, καὶ κατένευσε. Μόνον, ἀκουσίως, ἐσκέφθη μέσα της:

«Ἀνεμογαστριά ἢ ἄλλη Χατζίνα, ἢ νύφη της. Ἀνεμογαστριά αὐτὴ ἐδῶ. Ἐγέμισ' ὁ κόσμος ἀνεμογαστριάς».

*
**

Εἶχεν ἐξυπνήσει τὸ μωρὸν τῆς Δεσποινούς, κατὰ τὸν ὄρθρον τῆς Κυριακῆς ἐκείνης, κ' ἐκλαυθμύριζεν. Ἡ μητέρα ἐξύπνησε, κ' ἔτεινε τὸν μαστόν. Νάνι, νάνι, τὸ παιδί μ'! Κοί, κοί, κοί.

Τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἐκρούσθη ἡ θύρα.

— Ἄχ, ποιὸς χτυπᾷ, ἔκραξεν ἡ Χατζίνα, ὅπου εἶχεν ἐξυπνήσει συγχρόνως μὲ τὸ βρέφος, καὶ ἄλλως, νευρική πάντοτε, καὶ βρέφη ὄνειρευομένη, δὲν εἶχεν ὕπνον.

— Μὴν εἶναι ὁ παπᾶς, Χατζίνα μ';

— Ὁ παπᾶς δὲν μᾶς ξυπνᾷ. Κ' ἔχει τὴν κλησιάρισα μαζί του ν' ἀνάψη φωτιά. Κι ὅλα τὰ χρειαζόμενα θὰ τὰ βρῆ μὲς στὸ ἱερὸ βῆμα.

— Νὰ σ' κωθῶ, Χατζίνα μ', νὰ ἰδῶ ποιὸς εἶναι;

— Ὅχι, ὄχι. Βύζαξε τὸ κορίτσι σύ. Ἐγὼ θὰ σ' κωθῶ. Ὁχ, Θεέ μου! καὶ νὰ ἴναι τάχα, Δεσποινιώ, τὸ καημένο τὸ ζωνταρφανὸ πού σου ἔλεγα;

— Τέτοιαν ὥρα θὰ σ' τὸ φέρουν, Χατζίνα;

— Ὅποια ὥρα εἶναι, μπορεῖ νὰ τὸ φέρουν.

Ἡ Χατζίνα ἐσηκώθη κ' ἐπλησίασε πρὸς τὴν θύραν.

— Ποιὸς εἶναι;

— Χαδούλα μ', ἀνοιξε, ἀπήντησε, γνωρίσασα τὴν φωνὴν της ἢ μαμμή.

Τὸ παιδίον εἰσήχθη. Ἡ Χατζίνα τὸ ἔλαβεν ἐν θριάμβῳ, καὶ τὸ ἄπλωσεν, ὡς εἰς πρώτην κλίνην, ἐπάνω στὸ προσκέφαλον, πού εἶχε πρόην ὡς ἔμπλαστρον ἐπὶ τῆς κοιλίας της.

Τὸ νήπιον ἐγαλουχήθη, ἀνετράφη, ἐμεγάλωσε. Τὸ ἔτρεφε συνήθως, εἰς τὸ φανερόν, ἢ Δεσποινού. Ἀλλὰ κ' ἡ Χατζηγιάνναινα, τὸ βράδυ τῆς Κυριακῆς ἐκείνης, ἐπειδὴ ἐχειμώνιαζε πλέον, ἐπανῆλθε κ' ἐγκατεστάθη στὸ νοικοκυριό της, ἐντὸς τοῦ Κάστρου, δίπλα στὸ ἀρχοντικὸ τῆς Χατζησταμάταινας. Εἶχε θεραπευθῆ πλέον, δόξα τῷ Θεῷ, ὕστερον ἀπὸ τόσην ἐξοχικὴν διατριβήν, ἀπὸ τὴν παραξενιάν της, καὶ τὴν ὑποχονδρίαν της. Κ' ἐθήλαζε κρυφά, μὲ λαχτάραν, τὸ βρέφος.

*

**

Ὅταν ἐπέστρεψε, περὶ τὰ τέλη τοῦ ἰδίου μηνός, ὁ Χατζῆς ἀπὸ τὰς Ἡγεμονίας, ἐλυπήθη διότι δὲν ἐπρόφθασε τὴν γένναν, νὰ παρευρεθῆ εἰς τὰ κολυμβίδια* τοῦλάχιστον, διὰ ν' ἀσημώσῃ τὸ παιδί ἄλλ' εἶχεν ὅμως ἐφέτος πολλὰς ἐμπορικὰς ὑποθέσεις ἐκεῖ ἐπάνω. Ἐπειτα ἡ Χατζίνα εἶχε σφάλει, φαίνεται, εἰς τὸν ὑπολογισμόν τῆς ἐγκυμοσύνης. Εἶχεν εἰπεῖ τὴν παραμονὴν τῆς ἀναχωρήσεώς του, ὅτι τότε μόλις ἠσθάνετο ἑαυτὴν ἔγκυον, καὶ ὅμως, φαίνεται, θὰ ἦτο τότε εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου μηνός. Ἄλλως ἦτο συγχωρητέα, ὡς πρωτάρια.

Ὅλα ἔγιναν ἐν τάξει. Ὁ Χατζῆς εἶχε φέρει τρία μεγάλα δοχεῖα γεμᾶτα φλωρὶ ἀπὸ τὴν Μολδοβλαχίαν. Ἴσως ἄνω τῶν ἑκατὸν χιλιάδων δραχμῶν τοῦ παρ' ἡμῖν νομίσματος. Δὲν εἶχε λησμονήσει νὰ φέρῃ τὸ κωνσταντινάτο — πιθανὸν νὰ εἶχε καὶ προιονίδια μέσα ἀπὸ τὸ Τίμιον Ξύλον, διότι ἦτο παλαιὸν καὶ γνήσιον. Ὁμοίως κ' ἐλαφοκέρατο διὰ τὰ δοντάκια τοῦ παιδιοῦ, καὶ τὰ φωτίκια διὰ τὴν βάπτισίν του ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην. Ὅσον διὰ τὸ «φιλι τῆς Παναγιᾶς» ἔφερε μίαν ὡραίαν εἰκόνα, τὴν «Γλυκοφιλοῦσαν», διότι οὕτως εἶχεν ἐρμηνεύσει ὁ Χατζῆς τὴν παραγγελίαν τῆς Χατζίνας.

Τὸ παιδίον ἐβαπτίσθη καὶ ὠνομάσθη Νικόλαος. Ἐμεγάλωσε, ἐπρόκοψεν, εὖμορφος νέος καὶ καλός, ὡς ἀρχοντόπουλο, κ' ἔμαθεν ὄχι ὀλίγα γράμματα στὸ σχολεῖον.

*

**

Ἐσώζετο ἀκόμη πρὸ τριάντα ἐτῶν, εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ σεμνοῦ Κοινοβίου τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Ἀγαλλιανούς, κάτω ἀπὸ τὴν ὑψηλόκρημον κορυφὴν τῆς Καραφιλτζανάκας, παρακάτω ἀπὸ τὴν μυστηριώδη βρύσιν τοῦ Κανάκη, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ρεύματος τοῦ Λεχωνιοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν, ἐσώζετο τὸ αὐτόγραφον τοῦ πατριαρχικοῦ ἀφορισμοῦ ἢ ἐπιτιμίου, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκεν ἐπὶ τῆς πρώτης του

πατριαρχίας, τῷ 1799, ὁ ὕστερον ἐθνομάρτυς Γρηγόριος ὁ Ε΄. Ὅσοι ἔλαβον μέρος εἰς τὴν σκευωρίαν, πρωτουργοὶ καὶ συνεργοί, καὶ συνειδότες, καὶ συνευδοκήσαντες, καὶ συγκαλύψαντες, ὅλοι νὰ εἶναι ἀφωρισμένοι καὶ κατηραμένοι καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι. Αἱ πέτραι καὶ ὁ σίδηρος νὰ λυθοῦν, αὐτοὶ δὲ μηδαμῶς. Νὰ σχισθῆ ἡ γῆ καὶ νὰ τοὺς καταπίῃ, ὡς τὸν Δαθὰν καὶ Ἀβειρών, νὰ τρέμουν ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ὁ Κάιν, καὶ νὰ ἀποκτήσουν τὴν λέπραν τοῦ Γιεζῆ καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ Ἰούδα. Περιπλέον νὰ ἔχουν τὰς ἀράς τῶν ἀγίων 318 θεοφόρων πατέρων. Ὅποῖον τρομερὸν ὄπλον!

Ἡ γρια-Κυρατσού, ἡ μαῖα, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ τέλος, ἔτη τινὰ ὕστερον, δέκα ἢ δώδεκα ἢ δεκαπέντε, ἐξωμολογήθη εἰς ἱερέα, καὶ εἶπεν ὅλα τὰ συμβάντα: «Τὸ παιδί ὁ Νικολάκης δὲν εἶναι τῆς Χατζησταμάταινας· εἶναι τῆς Χατζηγιάνναινας γέννημα. Ἐγὼ τὴν ἐξεγέννησα, κ' ἐπῆρα τὸ βρέφο στὴν ἀγκαλιά μου, καὶ τὸ πῆγα τῆς Χατζίνας· ἐπειδὴ καὶ ἠθέλε νὰ ᾿χη παιδί γιὰ νὰ κληρονομήσῃ τὸν Χατζῆ. Ὁ Θεὸς νὰ γίνῃ ἴλεως στὴν ψυχὴ μου».

Κάποιος ἢ κάποια εἶπε τότε, ὅταν ἐγνώσθησαν τὰ γεγονότα, ὅτι τοιαύτας ἐκδουλεύσεις προσφέρει νύμφη εἰς ἀνδραδέλφην, ὁποίας ἀδύνατον εἶναι ἀνδραδέλφη εἰς νύμφην νὰ προσφέρῃ. Ἐννόει φαίνεται, ὅτι εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ νύμφη ἔχει προφανὲς κέρδος, διὰ τῆς κληρονομίας τοῦ ἐκ τριγενείας ἀνδραδέλφου τῆς, ἐνῶ εἰς τὴν δευτέραν τὸ γενικώτερον συμφέρον τῆς ἀνδραδέλφης εἶναι νὰ μένη ὁ ἀδελφός τῆς ἄτεκνος.

Εἶχαν ἀλλάξει τὰ πράγματα ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν. Ὁ παπα-Γρηγόριος, ὁ ἀσκητής, εἶχε κατέλθει ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ κράσπεδα τοῦ Ἄθω, μαζί μὲ τὸν γέροντά του παπα-Νήφωνα, καὶ μὲ τριακοντάδα ἄλλην μοναχῶν. Ἐπλευσαν εἰς τὴν γενέθλιον νῆσον τοῦ Γρηγορίου, κ' ἐκεῖ, εἰς τὸ ρέμα, στῆς Ἀγαλλιανοῦς, ἔκτισαν ὠραῖον, θαυμάσιον μοναστήρι —πατριαρχικόν, σταυροπηγιακόν, καὶ κοινοβιακόν— μὲ περικαλλῆ, καὶ λεπτοτάτης φιλοκαλίας ναόν. Τόσον ὠραῖον, ὥστε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἸΘ' αἰῶνος, ἐφημίζετο, κ' ἐνέπνεε σεβασμὸν βαθύτερον ἀπὸ τὰς Μονὰς τοῦ Ἄθωνος.

Οὗτοι οἱ πρόην ἀσκηταὶ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ἦσαν οἱ λεγόμενοι Κολλυβάδες, ὑποστάντες διωγμὸν καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος, διότι ἐπέμενον εἰς τὴν ἀκρίβειαν, καὶ δι' ἄλλα πολλὰ πράγματα, καὶ ὅπως μὴ τὰ μνημόσυνα τῶν νεκρῶν τελῶνται τὰς Κυριακάς. «Ψυχοσάββατον ὑπάρχει, ἀλλὰ Ψυχοκυριακὴν ἠκούσατε ποτέ σας χριστιανοί;» (Ὅρα τὴν Ἀπολογία Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου.) Ἐκεῖ, εἰς τὸ νεόκτιστον Κοινόβιον τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἐμνημονεύετο ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης καὶ ὄχι ὁ ἐπίσκοπος τῶν Νήσων. Οἱ δὲ Σουλτᾶνοι Σελῆμ καὶ Μαχμούτ, κατὰ μίμησιν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, εἶχον ἐκδώσει «χρυσόβουλλα», ἥτοι φιρμάνια, δι' ὧν ἀπένεμον μεγάλα προνόμια ἀσυδοσίας κτλ. εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Εὐαγγελίστριαν στῆς Ἀγαλλιανοῦς.

Ὁ Χατζησταμάτης ἐπέζησεν ὀλίγα ἔτη. Ὁ παπα-Γρηγόριος, υἱὸς του ἐκ τῆς

πρώτης γυναικός, έκληρονόμησε, και ἀφιέρωσεν εἰς τὸ μοναστηρι τοῦ, ὅπου ἡγουμένευσεν δεύτερος μετὰ τὸν Νήφωνα, ὅλην τὴν περιουσίαν τοῦ Χατζησταμάτη. Ἄπειρα κτήματα, χρήματα ὅσα εἶχαν περισσεύσει, ἐπίσημα κειμήλια, ἀσημικὰ καὶ χρυσᾶ, ἀρχαῖκὰ ἔπιπλα, καὶ σκεύη χάλκινα χιλίων ὀκάδων.

Ὁ Νικολάκης, τὸ ὑποβολιμαῖον, ἐξηκολούθησε μέχρι τέλους νὰ ὑπογράφη «Ν. Χ΄. Σταμάτης». Εἶχε μεταναστεύσει εἰς τὴν ἀντικρινὴν ἀνατολικὴν νῆσον, ὅπου ἐνυμφεύθη καὶ μέχρι τέλους διέπρεψεν. Οἱ ἀπόγονοι μετέβαλον τὸ ὄνομα εἰς «Νικολαΐδης». Ὁ υἱὸς τοῦ Γιαννιὸς ἐχρημάτισε πληρεξούσιος εἰς τὴν Β΄ ἐν Ἀθήναις Συνέλευσιν, τῷ 1863, καὶ ὁ ἔγγονός τοῦ Νικολάκης διετέλεσε βουλευτὴς εἰς τρεῖς περιόδους ἐπὶ Βούλγαρη, τῷ 1868, 1872 καὶ 1874. Κύριος μακαρίσαι αὐτούς. Ἦσαν συγγενεῖς μου.

(1912)

1. Τρέβλα, ἢ ἀγρία ἀντράκλα, trèfle (ὅπως καλεῖται καὶ τὸ λεγόμενον σπαθὶ διὰ παιγνιῶχαρτα). Παρεφθαρμένον ἀπὸ τὸ τριφύλλι.